

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie zasad, procedur i działań służących wdrażaniu art. 11 ust. 1 i 2 traktatu lizbońskiego (opinia z inicjatywy własnej)

(2013/C 11/03)

Sprawozdawca: **Luca JAHIER**

Dnia 14 lipca 2011 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie

zasad, procedur i działań służących wdrażaniu art. 11 ust. 1 i 2 traktatu lizbońskiego.

Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 3 września 2012 r.

Na 484. sesji plenarnej w dniach 14–15 listopada 2012 r. (posiedzenie z 14 listopada) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 168 do 3 – 7 osób wstrzymało się od głosu – przyjął następującą opinię:

„Niczego nie można osiągnąć bez ludzi, lecz nic nie może trwać bez instytucji”

Jean Monet

1. Wnioski

1.1 EKES uważa, że kluczowe znaczenie ma sporządzenie propozycji konkretnych działań, tak by w ramach swych kompetencji instytucje UE podjęły starania w celu opracowania odpowiednich środków wdrażania art. 11 ust. 1 i 2 Traktatu o Unii Europejskiej. Proces ten należy rozumieć jako okazję do poszerzenia i wzmocnienia struktur dialogu ze społeczeństwem obywatelskim na szczeblu europejskim, ale również krajowym, regionalnym i lokalnym.

1.2 Podstawą demokracji jest nadal demokracja przedstawicielska. Demokracja uczestnicząca ma zaś charakter uzupełniający i nigdy nie stanowi alternatywy wobec demokracji przedstawicielskiej, na której opierają się wszystkie nasze społeczeństwa. Również dialog obywatelski nie wyklucza dialogu społecznego, gdyż każdy z nich – zgodnie z postanowieniami Traktatu – odgrywa szczególną rolę.

1.3 Konieczne jest stworzenie prawdziwej demokracji uczestniczącej przewidzianej w Traktacie UE, która stanowiłaby odzwierciedlenie wartości i tożsamości Unii Europejskiej. Z uwagi na obecny kryzys gospodarczy, społeczny i polityczny pełne wprowadzenie w życie art. 11 ma bardzo duże znaczenie dla zwiększenia legitymacji demokratycznej UE w oczach jej obywateli. Wreszcie, wyłącznie większa przejrzystość, odpowiedzialność i udział obywateli oraz zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego zarówno na szczeblu krajowym, jak i europejskim umożliwią Europie uniknięcie ekstremizmu, obronę wartości demokratycznych i stworzenie poczucia „wspólnoty losu”.

1.4 Wdrażanie art. 11 ust. 1 i 2 Traktatu UE należy uznać za istotną okazję do wykroczenia poza już istniejące procesy konsultacji i udziału społeczeństwa obywatelskiego, które rozwinęły się na szczeblu europejskim po opublikowaniu Białej

księgi w sprawie europejskiego systemu rządów w 2001 r. Wypracowano już różnorakie praktyki udziału społeczeństwa obywatelskiego, z których część wykracza poza wymianę informacji i może zostać uznana za dobry przykład, w oparciu o który – zgodnie z art. 11 ust. 1 i 2 – można budować ustrukturyzowane ramy europejskiego dialogu obywatelskiego.

1.5 EKES zaleca zatem, co następuje:

- Komisja Europejska powinna przeprowadzić gruntowną analizę na temat istniejących już procedur udziału społeczeństwa obywatelskiego w opracowywaniu polityki na szczeblu europejskim, w której należałoby ocenić skuteczność obecnego systemu zorganizowanej współpracy i przedstawić zalecenia dotyczące ogólnych ram zastosowania art. 11 ust. 1 i 2 przez wszystkie instytucje UE. EKES i podmioty bezpośrednio zainteresowane powinny zostać wezwane do udziału w tym badaniu na etapie jego opracowania i realizacji, a także rozpowszechnienia wyników.
- Rejestr służący przejrzystości, który jest wspólnym instrumentem Parlamentu Europejskiego i Komisji Europejskiej, powinien obejmować również Radę. W przyszłości może on stać się narzędziem przydatnym do wyłonienia zainteresowanych stron europejskiego dialogu obywatelskiego.
- Instytucje europejskie powinny stworzyć jeden bank danych zawierający informacje na temat kontaktów, konsultacji i dialogu ze społeczeństwem obywatelskim. Należy również przewidzieć sporządzanie sprawozdania rocznego, jako przydatnego instrumentu komunikacji, by pokazać skalę inicjatyw realizowanych w UE w dziedzinie demokracji uczestniczącej.

- EKES powinien przeprowadzić analizę wewnętrzną w celu oceny skuteczności, znaczenia i postrzegania swej własnej współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i wskazania faktycznych udoskonalień.
- EKES powinien stworzyć swą własną bazę danych zawierającą szczegółowe informacje na temat tego, które organizacje społeczeństwa obywatelskiego zostały zaangażowane w prace EKES-u i w jakim charakterze.
- EKES powinien w pełni wykorzystać nowy protokół o współpracy podpisany z KE w lutym 2012 r. w celu większego zaangażowania się w wytyczanie europejskich priorytetów, a także w opracowywanie programów prac i kluczowych obszarów polityki.
- EKES powinien ponownie rozważyć i ożywić działanie swej grupy łącznikowej z europejskim społeczeństwem obywatelskim, tak by zwiększyć udział we wdrażaniu art. 11 ust. 1 i przyczynić się do osiągnięcia lepszych wyników w tym względzie.
- EKES, wspólnie ze wszystkimi innymi bezpośrednio zainteresowanymi stronami, a zwłaszcza z instytucjami UE, powinien corocznie organizować szeroko zakrojone wydarzenia w celu wniesienia wspólnego wkładu do programu priorytetów UE. Wpływ polityczny tego wydarzenia byłby większy, jeżeli odbywałoby się ono równoległe do wspólnej konferencji parlamentów krajowych z 27 państw członkowskich i Parlamentu Europejskiego. Mogłoby ono zostać zorganizowane po raz pierwszy przed wyborami europejskimi w 2014 r., co pogłębiłoby porozumienie między europejskimi obywatelami, wyborcami i ich demokratycznie wybranymi przedstawicielami.

1.6 Duży i coraz istotniejszy udział EKES-u w budowaniu europejskiej przestrzeni publicznej może w ten sposób również sprzyjać coraz aktywniejszej roli Komisji, Rady i Parlamentu Europejskiego we wdrażaniu art. 11 ust. 1 i 2 Traktatu UE i tym samym przyczynić się do zapoczątkowania procesów i osiągnięcia wyników, które spotkałyby się z uznaniem wszystkich europejskich instytucji i organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

2. Wstęp

2.1 W ciągu ostatnich 12 lat Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) poczynił znaczne postępy w definiowaniu europejskiego dialogu obywatelskiego, jego roli uzupełniającej demokrację przedstawicielską i jego specyfiki odmiennej od dialogu społecznego. Dialog obywatelski określono jako proces demokratyczny oraz proces kształtowania opinii publicznej, który może przyjmować różnorakie formy w zależności od zaangażowanych w niego podmiotów. EKES uzgodnił definicję podmiotów i koncepcji dialogu obywatelskiego oraz jego powiązań ze sprawowaniem rządów w oparciu o uczestnictwo⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Rzetelnego podsumowania tych koncepcji dokonano w załączniku 1 pt. „Participatory democracy in 5 points”, sporządzonym przez Grupę III EKES-u w marcu 2011 r.

2.2 EKES potwierdził ponadto zasadę pomocniczości na szczeblu europejskim, zaproponował dokładne ramy obejmujące czternaście kryteriów ilościowych i jakościowych w celu oceny reprezentatywności organizacji społeczeństwa obywatelskiego mających uczestniczyć w dialogu obywatelskim na poziomie horyzontalnym, wertykalnym i sektorowym, określił precyzyjnie różnice między konsultacjami (procesem odgórnym) a dialogiem obywatelskim (procesem oddolnym lub, ściślej rzecz ujmując, cyrkulacyjnym). W ten sposób przyczynił się do dokonania instytucjonalnych potwierdzonych zapisem w art. 11 Traktatu UE⁽²⁾.

2.3 W Traktacie UE, który wszedł w życie w grudniu 2009 r., uznano formalnie rolę demokracji uczestniczącej (dialog obywatelski, konsultacje, europejską inicjatywę obywatelską). Postanowienia art. 11⁽³⁾ dodatkowo zwiększają rolę głównej instytucji demokracji przedstawicielskiej (art. 10 i 12)⁽⁴⁾, co jest wyrazem innowacyjnego modelu demokracji europejskiej.

2.4 Teraz konieczne jest podjęcie wysiłków na rzecz praktycznego wdrożenia art. 11, a zwłaszcza ust. 1 i 2, zważywszy że praktyka konsultacji, o której mowa w ust. 3, jest już szeroko rozwinięta, a europejska inicjatywa obywatelska została już uregulowana⁽⁵⁾. Historia EKES-u uczy nas bowiem, że skuteczne struktury dialogu wymagają dokładnych ram prawnych oraz ciągłości instytucjonalnej.

2.5 W marcu 2010 r. EKES zachęcał Komisję do przedstawienia „zielonej księgi w sprawie dialogu obywatelskiego, dotyczącej konkretnego wdrożenia art. 11 ust. 1 i 2, w celu zastanowienia się nad już istniejącą praktyką, bardziej szczegółowego zdefiniowania procedur i zasad oraz dokonania ich oceny, jak również wprowadzenia usprawnień wspólnie ze zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim, a w szczególności stworzenia jasnych struktur”⁽⁶⁾. Rok później, w 2011 r., na nadzwyczajnym posiedzeniu zorganizowanym przez grupę III EKES-u na temat: „*Jakie są perspektywy demokracji uczestniczącej w Europie?*” ponownie przedstawiono te postulaty i przyjęto „plan działania na rzecz demokracji uczestniczącej”⁽⁷⁾.

⁽²⁾ Wszystkie te kwestie omówiono szerzej w kompendium „Participative democracy: a retrospective overview of the story written by the EESC” <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.fr.events-and-activities-participatory-democracy-prospects-compend>.

⁽³⁾ Artykuł 11 ust. 1, 2, 3 i 4 Traktatu UE: „Za pomocą odpowiednich środków instytucje umożliwiają obywatelom i stowarzyszeniom przedstawicielskim wypowiedzenie się i publiczną wymianę poglądów we wszystkich dziedzinach działania Unii. Instytucje utrzymują otwarty, przejrzysty i regularny dialog ze stowarzyszeniami przedstawicielskimi i społeczeństwem obywatelskim. Komisja Europejska prowadzi szerokie konsultacje z zainteresowanymi stronami w celu zapewnienia spójności i przejrzystości działań Unii. Obywatele Unii w liczbie nie mniejszej niż milion, mający obywatelstwo znacznej liczby Państw Członkowskich, mogą podjąć inicjatywę zwrócenia się do Komisji Europejskiej [...]”.

⁽⁴⁾ Art. 10. ust. 1 stanowi, że „Podstawą funkcjonowania Unii jest demokracja przedstawicielska”, a art. 10 ust. 3, że: „Każdy obywatel ma prawo uczestniczyć w życiu demokratycznym Unii. Decyzje są podejmowane w sposób jak najbardziej otwarty i zbliżony do obywatela”.

⁽⁵⁾ <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome>. W każdym razie w ciągu roku wskazane będzie przeprowadzenie wraz ze zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim szeroko zakrojonej oceny praktycznego funkcjonowania europejskiej inicjatywy obywatelskiej.

⁽⁶⁾ Dz.U. C 354 z 28.12.2010, s. 59.

⁽⁷⁾ <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/roadmap-final-for-web.pdf>

2.6 EKES stwierdza, że z wyjątkiem praktyki konsultacji i przepisów dotyczących europejskiej inicjatywy obywatelskiej, które weszły w życie 1 kwietnia 2012 r., w poszczególnych instytucjach nie poczyniono żadnych postępów, jeżeli chodzi o postanowienia dotyczące dialogu obywatelskiego (art. 11 ust. 1 i 2), i że postulat w sprawie zielonej księgi na ten temat nie wywołał do tej pory pozytywnych reakcji.

2.7 W całej Europie rozprzestrzenił się natomiast strukturalny kryzys gospodarczy, który podważa same fundamenty europejskiego projektu integracji i przyczynia się do pogłębienia pewnego groźnego zjawiska. Z jednej strony bowiem cofnięto się do negocjacji międzyrządowych w celu znalezienia rozwiązań dla kryzysu, organizując kolejne szczyty europejskie, z drugiej zaś zwiększył się dystans między obywatelami i ich organizacjami a instytucjami UE. Do tego dochodzi jeszcze powszechne przekonanie, że UE nie tylko nie potrafi znaleźć wyjścia z kryzysu, lecz również narzuca politykę oszczędnościową, która dotyka wszystkich obywateli europejskich, i nie prowadzi dialogu na temat podejmowanych decyzji z poszczególnymi podmiotami zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego. Niezrozumienie i dystans zdają się zatem pogłębiać, prowadząc do groźnego procesu delegitymizacji samych instytucji Unii Europejskiej.

2.8 EKES jest przekonany, że dynamika stworzona dzięki Traktatowi UE, a także zakres i różnorodność spraw i priorytetów, którymi zajmuje się obecnie Unia Europejska, wymagają silnego i zdecydowanego odnowienia „metody wspólnotowej”. Może się to udać wyłącznie dzięki wzmocnieniu i odnowieniu tej metody, a także rozwinięciu demokracji parlamentarnej, która jest podstawą instytucji europejskich, oraz dzięki nowej erze bezpośredniego zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego, które ma na celu wzmocnienie tożsamości europejskiej i wzbudzenie zainteresowania obywateli. Większe zaangażowanie obywateli zarówno w bezpośrednie formy dialogu obywatelskiego, jak i za pośrednictwem organizacji przedstawicielskich, zgodnie z art. 11, staje się głównym wyzwaniem dla przyszłej integracji europejskiej. Chodzi bowiem o przejrzystość i większą legitymację demokratyczną procesów decyzyjnych, a także o odpowiedzialność za nie i poparcie dla nich ze strony obywateli.

2.9 Artykuł 11 i jego wdrażanie są zatem cennym instrumentem ożywienia dynamiki demokracji uczestniczącej, a EKES posiada niewątpliwie wszelkie doświadczenie, by stać się inicjatorem procesu wzmocnienia demokracji europejskiej, w ścisłym porozumieniu z innymi instytucjami UE oraz z głównymi europejskimi i krajowymi sieciami zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego.

2.10 EKES ma świadomość, że jedynie częściowo odzwierciedla on różnorodność zawartą w pojęciu zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego⁽⁸⁾, w związku z czym, kierując się pragmatycznym podejściem, przyjął pewien czas temu wiele

⁽⁸⁾ „W skład Komitetu Ekonomiczno-Społecznego wchodzi przedstawiciele organizacji pracodawców, pracowników oraz inni przedstawiciele podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, w szczególności z dziedzin społeczno-ekonomicznej, obywatelskiej, zawodowej i kultury” art. 300 ust. 2 TFUE.

inicjatyw gwarantujących coraz szerszą strukturę swych kontaktów z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego. Uważa, że w czasie kryzysu wzmocnienie tego rodzaju pomostu między instytucjami a społeczeństwem obywatelskim staje się absolutnie niezbędne, by wesprzeć decyzje w zakresie polityki strukturalnej i reformy instytucjonalne, jakie UE musi przeprowadzić w celu zapewnienia sobie przyszłości.

2.11 Cały artykuł 11 wyraża wiarę w wartość dodaną aktywności obywatelskiej, demokracji uczestniczącej i roli, jaką może ona odegrać w zwiększeniu poparcia obywateli dla projektu integracji europejskiej, kształtując coraz bardziej świadomą i liczącą się opinię publiczną w UE. Artykuł 11, wpisując już ugruntowaną tradycję procedur konsultacji (ustęp 3) w ramy uczestnictwa, w ustępie 1 i 2 wskazuje na istotne przesunięcie akcentu na bardziej zaawansowany model zorganizowanego dialogu.

2.12 Po 15 latach przedstawiania istotnych teorii i opracowań, które można znaleźć w już wspomnianym kompendium⁽⁹⁾, obecnie **potrzebne są gruntowne działania i specjalne instrumenty dla każdej instytucji UE, a także opracowanie całościowych, skoordynowanych i spójnych ram**, by lepiej zrealizować cel ogólny wskazany w tym artykule.

2.13 EKES uważa, że trzeba uniknąć pokusy przekształcenia podejścia normatywnego zastosowanego w art. 11 (a zwłaszcza w ust. 1 i 2) w podejście czysto opisowe, które byłoby wiernym odzwierciedleniem obecnej sytuacji. Nie oddawałoby to w ogóle intencji prawodawcy ani nie odpowiadałoby dużym oczekiwaniom zorganizowanego społeczeństwa europejskiego.

3. Działanie w oparciu o istniejące już sprawdzone rozwiązania

3.1 EKES uważa, że dla rozwinięcia praktycznych działań na rzecz wdrożenia ust. 1 i 2 art. 11 należałoby oprzeć się na istniejących już sprawdzonych rozwiązaniach.

3.2 W ciągu ostatnich 10 lat w UE **stopniowo rozwijały się różne formy współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego**. W dużej mierze były to praktyki konsultacji propagowane przez Komisję Europejską.

3.3 Na szczeblu KE coraz więcej dyrekcji generalnych zaczęło prowadzić wiele konsultacji mających różne cele, częstotliwość, formę i wpływ. Rozwijały się one w sposób znacznie od siebie niezależny, a czasami przeobrażały się w prawdziwe „fora konsultacyjne”. Obejmowały one różnorodne sytuacje i przyniosły wyniki, które w niektórych wypadkach doprowadziły do stworzenia wysoce zorganizowanych form stałego

⁽⁹⁾ „Participative democracy: a retrospective overview of the story written by the EESC” <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.fr.events-and-activities-participatory-democracy-prospects-compend>.

dialogu ze społeczeństwem obywatelskim⁽¹⁰⁾. W każdym razie EKES pragnie przypomnieć, że struktury prawnej konsultacji nie można mylić z nową formą dialogu obywatelskiego, która musi mieć zresztą zorganizowany i stały charakter.

3.4 EKES może przypomnieć forum ds. zdrowia DG ds. Zdrowia i Konsumentów (SANCO), platformę praw podstawowych Agencji Praw Podstawowych UE, grupę kontaktową ds. społeczeństwa obywatelskiego DG ds. Rozwoju i Współpracy EuropeAid (DEVCO), a także dialog ze społeczeństwem obywatelskim rozpoczęty przez DG ds. Handlu (TRADE).

3.5 Dialog ze społeczeństwem obywatelskim zapoczątkowany przez DG ds. Handlu jest być może najbardziej rozwiniętym mechanizmem zorganizowanego dialogu sektorowego zarówno ze względu na dużą liczbę zaangażowanych podmiotów (ponad 800 zarejestrowanych organizacji), jak i ze względu na to, że prawie połowa z nich ma siedzibę w jednym z państw członkowskich, a nie w Brukseli. Jest to również jedyny dialog, którego wyniki stały się przedmiotem badania zewnętrznego⁽¹¹⁾ zleconego przez DG ds. Handlu.

3.6 Drugim przykładem jest Europejskie Forum Integracji⁽¹²⁾, powstałe w 2009 r. ze wspólnej inicjatywy EKES-u i KE, w którym stale uczestniczy setka zarówno europejskich, jak i krajowych zainteresowanych stron. Biorą w nim również stale udział przedstawiciele PE, KR-u oraz rządów państw członkowskich UE. Jego początki były trudne, lecz teraz stało się ono podstawą zorganizowanego dialogu na temat praktycznego rozwoju europejskiego programu polityki integracji, zwłaszcza na etapie *ex ante*.

3.7 Trzecim przykładem są fora społeczeństwa obywatelskiego prowadzone w ramach złożonego systemu stosunków zewnętrznych UE. Trzeba przypomnieć zwłaszcza sukces wspólnych komitetów konsultacyjnych ustanowionych w ramach negocjacji akcesyjnych UE, rolę Komitetu Konsultacyjnego CARIFORUM – UE w monitorowaniu specjalnej umowy o partnerstwie gospodarczym UE – CARIFORUM, a także rolę społeczeństwa obywatelskiego w ramach umowy o wolnym handlu UE – Korea.

3.8 Przykład umowy z Kotonu⁽¹³⁾ jest być może najbardziej złożony zarówno ze względu na liczbę zaangażowanych krajów i podmiotów, jak i na liczbę zrealizowanych działań. Uznano w niej formalnie „rolę uzupełniającą i potencjalny wkład podmiotów niepaństwowych (zdefiniowanych jako sektor prywatny, partnerzy gospodarczy i społeczni, społeczeństwo obywatelskie) do procesu rozwoju”⁽¹⁴⁾. W ramach swych szczególnych kompetencji EKES organizuje regularne spotkania z podmiotami społeczno-gospodarczymi AKP – UE. Opracowano ponadto specjalny program wsparcia finansowego

w różnych krajach, zarządzany przez poszczególne delegacje UE, przy coraz większym udziale tychże podmiotów wraz z inwestycjami w budowanie potencjału⁽¹⁵⁾.

3.9 Wreszcie, należy wspomnieć inicjatywę przyjętą przez Parlament Europejski, który od 2007 r. zorganizował trzy tematyczne agory obywatelskie, przy szerokim udziale organizacji europejskiego społeczeństwa obywatelskiego, choć nie odbywały się one regularnie i przynosiły różne wyniki⁽¹⁶⁾. Prace te są obecnie przedmiotem specjalnej oceny wewnętrznej PE, która ma służyć skuteczniejszej realizacji tej inicjatywy w przyszłości.

3.10 Na uwagę zasługują również niektóre przykłady skutecznego udziału społeczeństwa obywatelskiego w międzynarodowych procesach decyzyjnych. Należą do nich konwencja z Aarhus⁽¹⁷⁾ EKG ONZ oraz kodeks dobrego postępowania w zakresie uczestnictwa społeczeństwa obywatelskiego w procesie decyzyjnym, przyjęty przez Konferencję Międzynarodowych Organizacji Pozarządowych⁽¹⁸⁾.

3.11 Konwencja z Aarhus przewiduje nie tylko, że społeczeństwo i odpowiednie organizacje społeczeństwa obywatelskiego mają prawo do „dostępu do informacji dotyczących środowiska” ze strony władz publicznych, lecz że społeczeństwo ma również prawo do udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących środowiska oraz ewentualnie do kwestionowania decyzji publicznych. Ponadto przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego mogą wyznaczyć swoich członków komitetu ds. przestrzegania konwencji i być reprezentowani w prezydium. Wreszcie, organizacje społeczeństwa obywatelskiego dysponują wsparciem finansowym.

3.12 Co się tyczy Rady Europy, uznany przez Komitet Ministrów kodeks dobrego postępowania ma na celu zwiększenie udziału społeczeństwa obywatelskiego w procesie decyzyjnym na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. W kodeksie tym określono cztery różne formy uczestnictwa (informowanie, konsultacje, dialog i partnerstwo), które mogą służyć za model zarówno dla społeczeństwa obywatelskiego, jak i dla władz publicznych.

3.13 Istnieją ponadto odpowiednie przykłady na szczeblu regionalnym i krajowym. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje francuskie forum „Grenelle Environnement”, które powstało z inicjatywy prezydenta Republiki Francuskiej w 2007 r.⁽¹⁹⁾ Przedstawiciele państwa, władz lokalnych, organizacji pozarządowych i partnerów społecznych uczestniczyli

⁽¹⁰⁾ Przytoczono tu jedynie zwięzłe uwagi, a bardziej szczegółowe informacje znajdują się w załączniku II.

⁽¹¹⁾ <http://trade.ec.europa.eu/civilsoc/index.cfm>.

⁽¹²⁾ <http://ec.europa.eu/ewsi/fr/policy/legal.cfm>.

⁽¹³⁾ Rozdział 2 art. 4.

⁽¹⁴⁾ Rozdział 2 art. 6.

⁽¹⁵⁾ Przykładem prac przeprowadzonych przez EKES w zakresie monitorowania może być deklaracja końcowa z seminarium regionalnego w Addis Abebie w dn. 7–10 lipca 2010 r. www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.acp-eu-eleventh-regional-seminar-documents.10876.

⁽¹⁶⁾ <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/pl/00567de5f7/Agora.html>. Zob. również załącznik III.

⁽¹⁷⁾ Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, przyjęta w 1998 r. <http://www.unece.org/env/pp/introduction.html>.

⁽¹⁸⁾ Kodeks został przyjęty w październiku 2009 r. www.coe.int/ngo.

⁽¹⁹⁾ Grenelle Environnement – <http://www.legrenelle-environnement.fr/>.

w procesie dialogu i partnerstwa, który doprowadził do sporządzenia dwóch istotnych pakietów legislacyjnych na temat środowiska, w 2008 r. i 2010 r. Ponadto w wyniku propozycji przedstawionej przez „Grenelle Environnement” w 2008 r. nazwa RSG została zmieniona na „Radę Społeczno-Gospodarczą i Ekologiczną” i włączono do niej przedstawicieli sektora ochrony środowiska⁽²⁰⁾. EKES przypomina wreszcie inne modele dialogu obywatelskiego opracowane na szczeblu lokalnym i krajowym, które przyjmują formę platform współpracy, układów, umów lub protokołów o współpracy itd. i które należy promować.

4. Wyciąganie wniosków i możliwości na przyszłość

4.1 Istnieją obecnie bardzo interesujące przykłady, które w praktyce znacznie wykraczają poza standardowe formy zwykłych konsultacji. W poszczególnych przypadkach są to bardziej stabilne i złożone procesy czynnego uczestnictwa oraz ściślejszej współpracy, które kładą jednocześnie podwaliny pod ewentualne formy zorganizowanego dialogu obywatelskiego, zgodnie z art. 11 Traktatu UE. Praktyki te są niemniej w dużej mierze niewystarczająco znane poza gronem pracowników danego sektora. Konieczne jest dokonanie ich oceny, rozpropagowanie, poszerzenie i nadanie im większej stabilności.

4.2 Sposób postrzegania tych forów przez różne zainteresowane strony, zwłaszcza jeżeli chodzi o ich skuteczność, zależy ponadto od szeregu czynników: od dosyć zróżnicowanego stopnia odpowiedzialności za cały proces, postrzeganego stopnia reprezentatywności podmiotów⁽²¹⁾, warunków finansowych i tego, czy sprzyjają one udziałowi podmiotów mniej zorganizowanych, nieobecnych w Brukseli, możliwości technicznych czynnego udziału w dyskusji oraz zapewnienia monitorowania procesu, a także ciągłości inwestycji operacyjnych dokonywanych przez instytucje UE.

4.3 Należy podkreślić niektóre istotne aspekty tych procesów:

- doprowadziły one do wypracowania pewnych metod pracy, które stopniowo stały się powszechnie stosowanymi i przyjętymi normami; ich wartość należy rozważyć i ocenić;
- większość tych procesów dotyczy bardzo szerokiego grona zainteresowanych stron, które zazwyczaj nie należą do jednej rodziny lub do jednego sektora organizacji społeczeństwa obywatelskiego, lecz często obejmują przedstawicieli będących odpowiednikami sektorów reprezentowanych w EKES-ie: organizacji przedsiębiorstw, pracowników, innych podmiotów społeczno-gospodarczych, obywatelskich, zawodowych i kulturalnych;

⁽²⁰⁾ Inne przykłady udziału społeczeństwa obywatelskiego przytoczono podczas wysłuchania przeprowadzonego w celu sporządzenia niniejszej opinii <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.events-and-activities-articles-11-1-2-lisbon-treaty>.

⁽²¹⁾ Odnotowuje się niemniej duże zróżnicowanie, jeżeli chodzi o kryteria reprezentatywności stosowane w poszczególnych sytuacjach. Odsyłamy do kryteriów ilościowych i jakościowych określonych w opinii EKES-u (sprawozdawca: Jan OLSSON), Dz.U. C 88 z 11.4.2006, s. 41–47.

— w poszczególnych procesach uczestniczy więcej niż jedna instytucja i/lub organ UE, chociaż ich role się różnią, co w niektórych przypadkach prowadzi do stworzenia międzyinstytucjonalnego „efektu sieci”, który wymaga głębszego rozważenia;

— coraz więcej jest również przykładów bardzo zróżnicowanego udziału w tym procesie zorganizowanej współpracy przedstawicieli krajowego społeczeństwa obywatelskiego i jego organizacji, a nie tylko organizacji europejskich, chociaż w tym względzie nadal wiele pozostaje do zrobienia w celu większego udziału szczebla lokalnego i krajowego społeczeństwa obywatelskiego z 27 państw członkowskich⁽²²⁾.

4.4 Wnioski te świadczą o możliwości stworzenia masy krytycznej, która – pod warunkiem usystematyzowania i odpowiedniego rozpropagowania działań – może stanowić istotny element procesu budowania demokracji uczestniczącej na szczeblu europejskim. W każdym razie umożliwiłoby to uświadomienie istnienia tego filara demokracji europejskiej zarówno opinii publicznej, jak i różnym instytucjom. W ten sposób byłoby łatwiej dostrzec i docenić wkład europejskich organizacji obywatelskich i ich duże i wieloletnie zaangażowanie na szczeblu UE.

4.5 **EKES proponuje zatem, by Komisja Europejska – we współpracy ze wszystkimi pozostałymi instytucjami – była inicjatorem szerzej zakrojonego i lepiej ustrukturyzowanego badania.**

4.6 Dziesięć lat po wydaniu Białej księgi w sprawie sprawowania rządów w Europie⁽²³⁾ badanie to powinno stanowić pełniejsze podsumowanie osiągniętych wyników, konkretnego wpływu na proces ustawodawczy, nieoczekiwanych zmian, które przeprowadzono lub wypróbowano, stwierdzonych problemów, nieadekwatności i niespójności oraz poniesionych kosztów, wskazując wreszcie elementy niezbędne, aby uczestnictwo stało się bardziej adekwatne i szersze. W badaniu należy ponadto ocenić praktyczną skuteczność i zakres całej zorganizowanej współpracy ze społeczeństwem obywatelskim, określić kryteria i warunki większej skuteczności, a także sprawdzone rozwiązania, które można zaproponować, oraz sposób ich dalszego rozwinięcia. Trzeba również ocenić, w jakim stopniu i w jaki sposób ten ogrom prac jest znany i postrzegany na zewnątrz, poza gronem uczestników, a także przyczynia się do zwiększenia demokratycznego uczestnictwa, do akceptacji projektu integracji europejskiej i tym samym do budowania europejskiej przestrzeni publicznej. W badaniu tym powinny się ponadto znaleźć kryteria oceny wpływu zarówno z punktu widzenia instytucji, jak i różnych zainteresowanych stron zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego.

⁽²²⁾ W tym kontekście trzeba przypomnieć również ogromną liczbę organizacji lokalnych, krajowych i regionalnych, które w ostatnich latach uczestniczyły w praktycznych projektach europejskich i które – pod warunkiem stworzenia odpowiednich zachęt i sieci – mogłyby czynnie włączyć się w bardziej dynamiczny proces uczestnictwa i dialogu obywatelskiego, prowadzący do zwiększenia poparcia obywateli dla procesu integracji europejskiej na różnych szczeblach, na obszarach krajowych i lokalnych UE.

⁽²³⁾ Dz.U. C 193 z 10.7.2001, s. 117; Dz.U. C 125 z 27.5.2002, s. 61 i COM(2001) 428 final.

4.7 Badanie to, które zostałyby zrealizowane z perspektywy przedstawionej w art. 11⁽²⁴⁾ przy bezpośrednim i czynnym udziale organizacji społeczeństwa obywatelskiego, mogłoby stać się odpowiednią podstawą do prac mających na celu opracowanie wytycznych i dalszych praktycznych metod rozwoju zorganizowanego dialogu zgodnie z art. 11 Traktatu UE. W ten sposób można by zapewnić wskazówki potrzebne do opracowania kolejnych, dokładniejszych propozycji operacyjnych przez Komisję i pozostałe instytucje UE, również zgodnie z zieloną księgą, o której mowa w punkcie 2.5 i której znaczenie EKES podkreśla. Trzeba zwłaszcza wskazać ewentualne linie działania i praktyki wspólne dla wszystkich instytucji z poszanowaniem ich autonomii, tak by opracować jednoznaczny, skuteczny i przejrzysty proces zorganizowanego udziału społeczeństwa obywatelskiego w projekcie integracji europejskiej.

4.8 EKES może z pewnością służyć swoimi pracami, kompetencjami i sieciami, aktywnie uczestnicząc w realizacji tegoż badania zarówno na etapie jego opracowywania i przeprowadzania, jak i na etapie rozpowszechniania jego wyników, przede wszystkim w 27 państwach członkowskich.

4.9 Dnia 23 czerwca 2011 r. **KE i PE zapoczątkowały ponadto wspólny rejestr służący przejrzystości**, który zastąpił rejestr założony przez Komisję w 2008 r. Obejmuje on już tysiące organizacji reprezentujących różnorodne grupy europejskiego społeczeństwa obywatelskiego, które powinny dostarczyć bardzo wielu określonych informacji i które zobowiązują się przestrzegać wspólnego kodeksu postępowania⁽²⁵⁾. Jeden rejestr wspólny dla dwóch instytucji, do którego zamierza się przyłączyć również Rada, wyraża dokładne ukierunkowanie i chęć skoordynowanego działania instytucji UE w tak wrażliwej dziedzinie istotnej dla kontaktów ze społeczeństwem obywatelskim.

4.10 EKES uważa, że rejestr, który obecnie ma na celu wyłącznie przejrzystość w odniesieniu do podmiotów kontaktujących się z instytucjami europejskimi, by wpłynąć na ich politykę, może się stopniowo stać narzędziem pracy służącym do wyłonienia zainteresowanych stron dialogu obywatelskiego w związku z kwestią kryteriów reprezentatywności. We wspomnianym badaniu trzeba zatem zastanowić się również nad możliwościami, jakie stwarza rejestr w zakresie rozwoju zorganizowanego dialogu obywatelskiego.

4.11 Traktat lizboński stwarza ponadto **nowe możliwości, jeżeli chodzi o Radę Europejską**. Jest ona obecnie stałym organem, a jej przewodniczący wybierany jest na dwuipółroczną odnawialną kadencję. Kładzie to podwaliny pod bardziej długofalową perspektywę i stabilniejsze kontakty ze zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim. Rada Europejska jest również zobowiązana spełnić wymóg zawarty w art. 11 Traktatu UE, a fakt, że odpowiada ona obecnie za opracowanie ogólnych wytycznych politycznych UE, nadaje jeszcze większe strategiczne znaczenie rozwojowi współpracy, która stopniowo przeradza się w zorganizowany dialog obywatelski. EKES uważa, że Rada powinna utworzyć specjalny dział ds. dialogu

ze społeczeństwem obywatelskim. W ramach swych specyficznych kompetencji jest gotów do ścisłej współpracy z Radą w celu praktycznej realizacji tego pomysłu.

5. Rola EKES-u

5.1 W ciągu ostatnich 10 lat również EKES znacznie zmienił swe metody pracy, a zwłaszcza bardziej zaangażował w swe prace podmioty, ekspertów i organizacje europejskiego społeczeństwa obywatelskiego.

5.2 Zmiany dotyczyły wszystkich obszarów: bardziej tradycyjnych prac (sporządzania opinii) przy rosnącym udziale ekspertów w oparciu o organizację coraz większej liczby różnej skali wysłuchań; założenia grupy łącznikowej z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego; rozmaitych spotkań i wydarzeń organizowanych w związku z programami sekcji, grup i kierownictwa Komitetu zarówno w Brukseli, jak i w różnych krajach UE; prac prowadzonych w zakresie strategii „Europa 2020” wspólnie z radami społeczno-gospodarczymi oraz podobnymi organizacjami w poszczególnych państwach członkowskich oraz szerokiej gamy działań podejmowanych w ramach własnych stosunków zewnętrznych.

5.3 W dziedzinie tej widoczna jest wciąż rozwijająca się gęsta sieć kontaktów i form dialogu z różnymi, licznymi przedstawicielami europejskiego zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego. Jest to bardzo złożony proces, zamknięty w ramach poszczególnych sektorów, w którym działalność jednych podmiotów jest słabo znana innym i w którym niewystarczająco wykorzystuje się rozmaite możliwości współdziałania.

5.4 Dlatego też **EKES powinien zaangażować się w:**

— sporządzenie **pełniejszej analizy rozwoju i perspektyw swojego własnego systemu kontaktów ze zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim** zarówno w celu oceny skuteczności, znaczenia i postrzegania prowadzonych prac, jak i wskazania ewentualnych dróg rozwoju i niezbędnych innowacji, by coraz lepiej wypełniać swą szczególną misję jako instytucja doradcza UE i wzmocnić proces wdrażania art. 11 Traktatu UE; analiza ta powinna zostać sporządzona z pomocą najistotniejszych instytutów badawczych i przewidywać odpowiednie sposoby udziału oraz czynnej współpracy ze strony reprezentatywnych organizacji społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu europejskim, obejmując również kompleksowe oceny i wytyczne przez nie formułowane.

— utworzenie **specjalnej scentralizowanej bazy danych obejmującej wszystkie kontakty, kompetencje i organizacje**, które każdego roku uczestniczą w różnym charakterze w pracach Komitetu, obejmującej również ich klasyfikację i oceniającą, jakie inicjatywy można rozwinąć w zakresie harmonijnej komunikacji i corocznego dialogu ze wszystkimi partnerami, by wzmocnić ten system kontaktów;

⁽²⁴⁾ „Instytucje utrzymują otwarty [...] dialog”, ust. 2.

⁽²⁵⁾ http://europa.eu/transparency-register/index_en.htm.

— proponowanie różnym instytucjom UE utworzenia **jednego banku danych obejmującego cały system kontaktów i dialogu z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, rozwiniętych przez wszystkie instytucje i organy Unii Europejskiej**, przy jednoczesnym rozważeniu możliwości sporządzania odpowiedniego sprawozdania rocznego, które byłoby udostępniane wszystkim zainteresowanym stronom krajowym i europejskim ⁽²⁶⁾.

5.5 EKES powinien stworzyć wszelką przydatną synergię z pozostałymi instytucjami UE, by zapewnić odpowiednie wdrażanie art. 11. Dlatego też ponownie wyraża swe zaangażowanie na rzecz stworzenia nowych perspektyw pracy z Radą Europejską i poszerzenia wszystkich możliwości współpracy prowadzonej już z Parlamentem Europejskim, Komisją Europejską oraz Komitetem Regionów.

5.6 **Nowy protokół o współpracy podpisany przez EKES z KE** ⁽²⁷⁾ wzmacnia rolę EKES-u jako uprzywilejowanego pośrednika między zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim a instytucjami UE, a także stwarza wiele możliwości w tym zakresie, które należy zdecydowanie wykorzystać. Poszerza możliwości współpracy rozwinięte w poprzednich latach oraz wskazuje nowe, ambitne i praktyczne drogi stopniowego i wspólnego wdrażania art. 11 Traktatu UE, by rozwinąć „demokrację uczestniczącą na poziomie Unii w celu wzmocnienia jej legitymacji demokratycznej” ⁽²⁸⁾. Zwłaszcza zaś: „Komisja uważa tę współpracę za wyjątkowe narzędzie organizacji otwartego, przejrzystego i regularnego dialogu ze stowarzyszeniami przedstawicielskimi i społeczeństwem obywatelskim, do którego odnosi się art. 11 TUE” ⁽²⁹⁾.

5.7 W protokole wskazano w szczególności dwie najważniejsze okazje do rozwinięcia współpracy, które mogą dać początek stabilnym i ustrukturyzowanym ramom obejmującym stopniowo coraz szerszą sieć organizacji przedstawicielskich europejskiego społeczeństwa obywatelskiego, umożliwiając tym samym dalszy praktyczny rozwój zorganizowanego dialogu obywatelskiego, o którym mowa w art. 11 ust. 2:

— W ramach wytyczania priorytetów politycznych UE EKES może wpłynąć na priorytety polityczne i roczny program prac KE. W tym celu EKES powinien przedstawiać Komisji swe najistotniejsze propozycje na następny rok, a pod koniec każdego roku organizować debatę na temat przyszłości UE, podczas której Komisja prezentowałaby swe własne priorytety strategiczne.

— W ramach europejskiego semestru i strategii „Europa 2020” protokół „instytucjonalizuje” doroczne przedstawienie sprawozdania przez EKES, w którym w ścisłej współpracy z siecią rad społeczno-gospodarczych i podobnych instytucji ocenia się zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego w opracowanie krajowych programów reform. Sprawozdanie jest przedmiotem debaty przed wiosennym posiedzeniem Rady Europejskiej, a KE jest zobowiązana w niej uczestniczyć, przedstawiając swą roczną wizję wzrostu gospodarczego.

5.8 EKES powinien ponadto podjąć wysiłki na rzecz stworzenia lepszej synergii z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego zarówno na szczeblu krajowym, jak i europejskim, rozwijając zorganizowaną współpracę na obu szczeblach.

5.9 Taka współpraca może się zwłaszcza rozwinąć na szczeblu krajowym w związku z wkładem, jakiego wymaga się obecnie od EKES-u w protokole w zakresie „oceny wdrażania prawodawstwa Unii, zwłaszcza w odniesieniu do klauzul horyzontalnych, zgodnie z postanowieniami art. 8–12 TFUE” ⁽³⁰⁾. Dlatego też konieczne jest pogłębienie już istniejącej współpracy z krajowymi RSG oraz podobnymi instytucjami.

5.10 EKES utworzył wreszcie w 2004 r. **grupę łącznikową** z europejskimi organizacjami i sieciami społeczeństwa obywatelskiego, o której wspomina się również w zmienionym protokole. Uważa on, że w ramach wyżej przedstawionych perspektyw konieczne jest rozważenie, przekształcenie i ożywienie roli grupy łącznikowej, zwłaszcza poprzez rozszerzenie jej członkostwa na wszystkie grupy zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego z uwzględnieniem struktury trzech grup EKES-u. Wzmocnienie tej grupy mogłoby się przyczynić do poczynienia zdecydowanych postępów, zwłaszcza na drodze do wdrożenia art. 11 ust. 1 Traktatu UE (dotyczącego horyzontalnego dialogu obywatelskiego), przy czym EKES byłby platformą ułatwiającą ten proces. Tak przekształcona i wzmocniona grupa łącznikowa będzie mogła odgrywać coraz bardziej wartościową rolę w EKES-ie, zwłaszcza w monitorowaniu wdrażania art. 11 Traktatu UE.

6. Tworzenie zorganizowanej przestrzeni europejskiego dialogu obywatelskiego

6.1 EKES uważa, że powinien być w coraz większym stopniu centrum doskonałości europejskiego dialogu obywatelskiego, rozwijając i doskonaląc już istniejące instrumenty, zachęcając do nowych form zorganizowanego dialogu oraz otwartych forów z udziałem zainteresowanego stronom w ramach kompleksowej strategii, przy coraz bardziej odpowiednim udziale organizacji europejskiego społeczeństwa obywatelskiego w celu zwiększenia liczby sprawdzonych rozwiązań w zakresie dialogu obywatelskiego na wszystkich szczeblach. W ten sposób EKES będzie mógł wnieść kluczowy wkład do wdrożenia art. 11.

⁽²⁶⁾ Zob. również pkt 21 rezolucji PE z 13 grudnia 2009 r. w sprawie perspektyw rozwoju dialogu obywatelskiego w ramach traktatu z Lizbony P6_TA(2009)0007.

⁽²⁷⁾ <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.eu-cooperation.22469>.

⁽²⁸⁾ Protokół, preambuła, ust. 6.

⁽²⁹⁾ Również preambuła do protokołu, ust. 7.

⁽³⁰⁾ Protokół, preambuła.

6.2 EKES uważa, że trzeba również rozpocząć prace nad stworzeniem przestrzeni eksponującej tę nową erę demokracji uczestniczącej, która byłaby innowacyjna pod względem merytorycznym i metodologicznym, a także zachęcałaby do podjęcia kompleksowego procesu i stanowiłaby sama z siebie wydarzenie w zakresie komunikacji. Jest to sposób nadania formy i treści budowie europejskiej przestrzeni publicznej, proponowanej przez filozofa J. Habermasa, będącej podstawowym warunkiem realizacji projektu integracji europejskiej, który jest jeszcze daleki od spełnienia. Prace te stają się jeszcze bardziej konieczne w świetle kryzysu oraz już wspomnianego ryzyka zaniku poparcia demokratycznego dla europejskiego projektu integracji.

6.3 Propozycja stworzenia takiej przestrzeni została już przedstawiona zarówno w czasie konferencji zorganizowanych w EKES-ie⁽³¹⁾, jak i w ostatniej, będącej istotnym punktem odniesienia opinii w sprawie odnowienia metody wspólnotowej⁽³²⁾.

6.4 EKES uważa, że zorganizowana przestrzeń europejskiego dialogu obywatelskiego może przybrać **formę corocznego wydarzenia**, które miałyby następujący charakter i cele:

- jego celem byłoby zebranie, przekazanie i podsumowanie najważniejszych uwag europejskiego zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego do programu rocznego Komisji oraz programu priorytetów poszczególnych instytucji, w nawiązaniu do punktu 5.7;
- wydłużone zostałyby ono stopniowo do kilku dni, na wzór *Open Days* skutecznie organizowanych przez KR⁽³³⁾, wraz z warsztatami i zgromadzeniami tematycznymi, które zakończyłyby się wspólnym spotkaniem podsumowującym;
- zostałyby zorganizowane dzięki solidnym przygotowaniom EKES-u polegającym na utworzeniu specjalnego komitetu

składającego się z przedstawicieli europejskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego, który ustanowiłby priorytety tematyczne prac i zasady uczestnictwa⁽³⁴⁾;

- grono jego uczestników zostałyby jak najbardziej poszerzone, również na szczeblu organizacji krajowych i sektorskich;
- obejmowałyby ono również pewne formy bezpośredniego uczestnictwa europejskich obywateli zgodnie z postanowieniami art. 11 ust.1, który wymaga również bezpośredniego dialogu z obywatelami w 27 państwach członkowskich, z wykorzystaniem dużych możliwości nowych technologii komunikacyjnych;
- na jego zakończenie można by sporządzić deklarację końcową, której formę mogłoby koordynować sam komitet przygotowawczy, co udało się już na wielu różnych wydarzeniach zewnętrznych i wewnętrznych EKES-u.

6.5 EKES uważa, że wydarzenie to stanowiłoby konstruktywny bodziec do tego, by instytucje UE uczyniły z dialogu obywatelskiego przekrojowe zadanie wszystkich dyrekcji generalnych Komisji, grup roboczych Rady i komisji Parlamentu w przejrzysty i wyważony sposób, jeżeli chodzi o różne grupy europejskiego zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego, tak jak swego czasu postulował Parlament Europejski⁽³⁵⁾.

6.6 By pomysł ten opierał się na solidniejszych podstawach, EKES wnosi ponadto, by Komisja ponownie przedstawiła dokładną i ostateczną propozycję europejskiego statutu stowarzyszeń europejskich, czego usilnie domagają się europejskie organizacje społeczeństwa obywatelskiego i o co już wielokrotnie apelowano w opiniach EKES-u.

Bruksela, 14 listopada 2012 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON

⁽³¹⁾ Zob. ostatni 4 punkt: „Organizacja corocznej konferencji zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego w celu wniesienia wkładu do sporządzenia europejskiego programu politycznego ...” w dokumencie przyjętym przez główne organizacje społeczeństwa obywatelskiego na konferencji zorganizowanej w EKES-ie 10 lutego 2010 r.

⁽³²⁾ Dz.U. C 51 z 17.2.2011, s. 29, pkt 5.6, sprawozdawcy: Henri MALOSSE i Georgios DASSIS.

⁽³³⁾ *Open Days* KR-u, których dziesięciolecie przypada w 2012 r., są okazją do dyskusji i dialogu politycznego, a także do wymiany sprawdzonych rozwiązań i do współpracy. Bierze w nich obecnie udział ponad 6 tys. osób, w ramach około setki warsztatów, trzech zgromadzeń ogólnych oraz sesji zamykającej z udziałem przedstawicieli najwyższego szczebla wszystkich instytucji europejskich. Zob. dodatkowe uwagi w załączniku IV.

⁽³⁴⁾ Zob. sprawdzone rozwiązania przedstawione w: „Program dla Europy: propozycje społeczeństwa obywatelskiego”, sporządzonym przez EKES na wiosnę 2009 r.

⁽³⁵⁾ Rezolucja PE P6-TA (2009)0007 z 13 stycznia 2009 r. w sprawie perspektyw dialogu obywatelskiego w ramach traktatu lizbońskiego, sprawozdawca: G. Grabowska.